ZRZESZ KASZËBSKÔ

CZĄDNJIK
KASZEBSKJICH ZAJMOV

V JIMJĘ BOSKJI
NORODNI VZENJIK

Vëdovający i redaktor wodpovjedzalni:
IGNACY SZUTENBERG — GDYNIA
ul. Swiętojańska 16.

»Zrzesz Kaszëbskô« vëchodô 1 roz v mjesąci. Przedpłatnô je rocznje 3.50 zł; kvartalnje 0,90 zł. Cządk 30 gr.

NR 3 | KARTUZE STRUMJANNJIK 1937 | ROK V

FLORJANOVJI CENOVJE v ROCZEZNĘ SMJERCË

Vpatrzoni v cë, ledu mój, wuzdrzoł jem wobroz tvój, na chternim trojni rozlani są barve: njevjade, słabizne, decha wostedzałigo bez celu i bol szarpnął mim serzę, chlech rozdzar deszę — chlech cechi ful żolu ë skomë! Woj, kuleż be jem vłożeł, kuleż dôł krëvji gvosni na rozżolenji płomu tvoji jistë — na rozżolenji celu... Pudę vjic zabëtim szlachę toporę mjełotë slode vëcenac sztature szlachote Wojcov i tobje, ledu, na poblos vëst vjac, jiże v Njich mosz cel wuzdrzec i go deszą vszedną wumjiłovac! Be wobroz tvigo żëcô stôł sę żevim, przemikłim lubjenjim bez kuńca tatczeznë zgardzoni; be jes vznjik nade zmurszałą jistę tech, co zdeptani ce mają...

— — — — — — — — — — — —

Dziso leżę v bjoli poscelë i żdaję kuńca svigo. Przëgasłim zdrokę wogarinaję, co żëcô migo lubjenjim beło i czeję kłoci v pjersë: won je takji jak beł — ten som. Nje vmjik lud v me zgrove, wodepch mje, bo nji może dozdrzec své słuńce. Anji sę zreszeł v svim spjiku cvjardim, anji stopjeł v płomje lubjenjô. Na njebje te same czorni valą sę blone, to samo svjeci słuńce cemże, njevjade wojco vjisti spravë. Parch bo zgrovający na lud kaszebskji manjic ë głepjic nje zabeł. Skuł vszednech v kovadło, na chternim gvosnim młotę tvorzi szczescë svoje — a të, bjedni, negama kormjoni rovnak nje szed jes za głosę, co tvigo chcoł wodpojęcô, co vskozivoł szlachotę Wojcov i lubjenjë tatczeznë, żebe jes rozmjoł gvosną deszę i serce, chterno jinszim bjije prażenjim v zotorze dlo ce zagasłim ë żdającë le na skrę znjicza z wołtorzov rodnech. Wodepch jes, ledu, mje...

— — — — — — — — — — — —

Ale vzęlë Cë cenje Vjalgjich Senov i zanjoslë v svój krąg — v svjat głdë, Florjanje Cenovo! Z tądka możesz zdrzec, jak svjitk Tvoj v corôz vjikszi przewoblokô sę sztôlte, jak wogarinô corôz vjicij zgredzoni deszë Tvego ledu. I wuzdrzisz płom lubotni spravë, sëjący v vëszavni kręgji njeba.

Kjej wumar Florjan Cenova, wojc kaszebskjich zajmov, zdovało sę, że z Jego zindzenjim zgjinje vszetko, przepadnje v njikvę dejô, jaką so postavjił v svojich zgrovach ten njestredzałi Budzorz wostatka Vjalgjich Pomorzanov. Jednak tak sę nje stało, bo jinakji njick le nje beło vjedzec wo Kaszebach. Belëbesmë tima zepsëtima Polochama, za chternech jesz njejedni nas mają. Vstedzelë besmë bilë sę rodnigo jęzeka, zaparlë sę svigo mjona! A dzis? — Dziso możemë sę busznjic! Nje trzeba nama sę vstedzec z movą, bo vjemë, że mova to wojcov naszech z czasov, kjej na polach dzis zworanech szemjałë lase wo podajach przesnożech, a vode szemarzelë chorankę Pomorskji na svech vałach — vastkji spjevalë wo ricerzach spjeve teskni.

Jakoż vesmjejitosc mogła nad nama po vjekji zavjisnąc! Deptelë besmë belë po nas samech, vëszczerzelë gvosni zvekji i v rejne zepchlë to, co kożdimu człovjekovji je kochané — tatczeznę! Le zretoł nas wod ti heńbë gvôsnigo mordarztva Won, **Florjan Cenova**! Vskozoł nama vortosc nają, wotemk ksęgę skurzoną dzejovim kurzę, z chterni kartov vëczetoł nom slodę parmjenną Wojcov najich. Za to kożdi bjijący serce Kaszebe muszi Mu vdzękę szczerą dôvac, **pomnjik v sercu vëstavjic** gvosnim.

Żëcé Jego beło jednim cigem bjotkovanjô, a rovnak nje zmoglë go moce procemni. Buszno dvigoł skarń i cvjardo szed przede se procemku vesmjejitoscë tech, co lud kaszebskji za njic mjelë — ve vjerze, że kureszce vzenjikac mdze to, co v sercu Jego tak głębok beło vreti — Kaszebskô!

Novi vjit na dzeje Kaszebov

Przeszłota najgo ledu i naszi kulturë jesz je przëkrëtô zacht dzélem cemnoscë i njegvesnoscë. Nje zmjenji sę tego na lepszé, pokątka nje wodemkną sę archiva państvóvé njemjeckjé i szvedzkjé. Leno komu dziso zależi na dokozanjë historeczni provdë wo dovnech Pomorzanach? Bëc może, że njigde nje mdą v grepje wodkrëti hanjebni machinaceje diplómatov i tragiczni dzeje stosunkov, v chternech sę vëkozało namjenjenjé norodov i ledov, v vjikszm dzélu małech, v grze dinasteczni i imperjalestov. Mało co sę v tim zmjenjiło wod kjile stalaté. Vjeleż to małech norodov i szczepov zagjinęło — njiczim je vołanjé człovjeka przë bjotkach vjichrov — v dzekjim vënoszanjim sę dzejov historecznech, procem jich jistnimu sensovji i boskjimu povołanjimu: doprovadzenjé ledzi do możlevi dóskonałoscë przez kulturę.

Më, Kaszebji, choc mocno poreflovani, më leno vënjoslë szętné bëcé żëcové v tę dzisodnja dobę historeczną, mającą vjolgji znakji czegos nadzveczajnigo a navetka vjelgoscë.

Njedobrze sę z nami wobchodzeła politika despoteczno, meszlącô wuznac norod za parobkov. Gorżij jednak beło pozdnjij, czim barżij nekała mesl politicznô. Dzisodnja spełnjô sę na naszech woczach bankrëtovanjé nacjonalezmov i vszednje teoreji gvołtu. Wustępują orjentaceji gospodarskji i społeczni. A że i wone są wuvarunkovani dzejovą przemjaną, muszą wustąpjic też zmjanom. Vjeczną tak też vortoscą kochającigo svój norod, a tim barżij dlo nas budejącech jesz wod nova, muszi bëc kultura, svojszczeznô. Pokazivô sę, jiże norodnô kultura je szlachetnjeszô i mocnjeszô wod vszestkjich jinnech form norodu, mocnjeszô nad państvo, chterno wod njikogo nje je zależné. Kultura je też vësokjim dobrem, jiże według dzisodnjovech mesli nje leno vjększi part, le kożdo jednostka v norodze mają pravo do vłosni (v ramach całoscë) zgrovë. Mjonem dobëtnje społecznim je: nopjervij kultura! Je leno jedno dobro, v cządze ledzkjich vortosci nad njim vëższi: vjara. To też më Kaszebji muszimë całą naszą meslą przëłożec do naszech spravov kulturalnech vjicij wuczałoscë historeji politiczni, do movë, poznanjô krôju i novjęcij do naszech ledzi. Badanjé i mjełeta svojskjich spravov mô sę vjedno do se. Czim barżij je poznomë, tim mocnjij wukochomë. Nasz cządnjik „Zrzesz" vjedno stoji na tim, jiże względom kulturalnim noleżi so pjerszosc przed norodno-politicznimi. To też ti, co vrzeszczą na nas: separatesce, lepjij be so przëzdrzelë temu, co v cządkach „Zrzesz" przënoszô: poznanjë domoceznë, historejô norodu, poezeję! Leno że jignorancejô co do Kaszebskji je tak vjelgô, jiże njeroz jesz nom przińdze na nją vskazivac.

Je jednak separatezm, to znaczi jinszosc, chvalebni i vortoscovi, to vej kulturalnô wunjifikacejô co nje zvożô na njic, to pravje barbarziństvo.

Më też budujemë Polskę! Movjimë z całim vseczëcim, jiże na naszech szpaltach wukazivałë sę poezeje tak apartni i peszni, jiże prosimë nom pokozac cos rovnigo v cządnjictvje polskjim!

Smjec vëdzarła celsko strëdzałé, ale musza wostavjic Dëcha — Dëcha njezmożonigo! A to zaparcë, te bjotkji wo wsebëtną kulturę muszełë wostavjic i też wostavjilë znankę, bo do dziso varô dëjô Cenove. Njigdze, dô Bóg, wona ju nje zgjinje, ale jesz barżij rozplachci svoję moc, podskoconą njesmjertelnim Dëchę. Dëch bo Cenove po vjeczni czase pokrzesoł mdze wognjiszcze wod se rozpoloni, chternigo płom wogarinac mdze pokolenja i krzosoł v njich lubjenjé tatczeznë.

Co momë dziso v naju spravje, to wod Cenove przez „Ruch Młodech Kaszebov" je v nas poczęti i pudze dalij duktę dëjô „Wojkasina" ze Sławoszena.

Tak bo chce Jego Wolô.

Cało Tvoje, Florjanje Cenovo, spji na cezi zemji i nje spjevô Cë guslô rodnô na vjetvach chlechający brzoskji, ale serca nasze bjiją dlô Cë i Tobą v lubjenji Rodni Zemji. J. R.

„Drozeszcze bursztinové"

Pobrzegji kaszebskji wod nodovnjeszech czasóv bełe sparłęczoni z norodami kulturë anteczni drogą, zvoną bursztinową. Znaczenjé heńdlu dlo kulturë norodu je tak vjolgjé, że dopjerzé dzis zaczino sę wotmekac wocze na skutkji tego vjedno sparłęczenjô Bôłtu i kraju Polan z kolebką kulturë europejskji. Vjada njemjeckô mjij sę zajmova znaczenjim ti drogji heńdlarskji, bo mjała kraje njemjeckji. Dzisodnja perzno vjicij dô sę vjidzec sprava te sparłęczenjô Bôłtu i Morza Vestrzodlądovigo a dalij bleższigo Vzenjiku. Gvesno sigô wono czasov przedhistorecznech. Natomjast konkretné svjadectvo kulturalné je z epokji zvani homereckji, to je vczesnogreckji. Hevo słovo „dom" je vspolné Grekom i nom. Greckjé „domos" znaczi budovlę i przedstovjô nostarszą postaceję domostva greckjigo. Znaczełobe, że Słovjanje przejęlë budaceję vszednje wod

Grekov. Mogłobe „dom“ pochodzec i wod łacińskjigo domus. Pomjinąvszë jednak to, że to słovo je charakteristeczné dlo Słovjanov, Njemcom zos cezé, momë jinni frapujęci dovod. Hevoż bo nasza checz z „vëstovkjem“, charakteristecznô dlo Kaszebskji do dzis, ale znanô podobno też na całim „drożeszcze bursztinovim“, to hevo checz, jaką wopjiseje Homer, a nji mjelë Rzëmjanje. A że i Grece przejęlë nę budaceję wod vzenjicznech krajov, je gvesnim, że naszô checz je dalekjigo, vzenjicznigo pochodzenjô. Z dregji stronë greckjé zvesko bursztin „elektron“ je pochodzenjô gves z nad Bôłtu. Z czasov rzëmskjich i chrzescejańskjich vjele słov łacińskjigo pochodzenjô jak koscoł, woseł, klacz, koceł, mur vskazeją na łącznotę z państvem rzëmskjim bez parłęcznjictva Vzanjiku. Je zatim gvesné, że dovno przed jistną civjilizaceją „vzanjiczną“ Słovjanje belë przejmującima kulturę starożëtną i pod njejednim ortem stojelë przez to vëżij wod sąsadov vzanjicznech („łazienki“, „wodociąg“). Le voga kulturë je jesz vjikszô, choc nje letko je sę v to vemac. Gvesno też i v meslovi zgrovje, v religijini, ledztvovi, artisteczni doszło do vjolgjich przemjanov, chterne sę jimałë plemjon v prostim bëtovanju żëjącech. Deje pravniczé i państvové Rzëmjan a pozdnij religjné chrzescejaństva vzbogacelë je i przëszëkovałë na mjisjonarzi, chterni też tim drożeszczem bursztinovim szlë, jak svj. Vojcech. Dzivno też je, że na ti greńcë pôdałë hurmë najezdnjikov wod vzenjiku, jak i vzanjiku. Skąd Polanje mjelë moc woprzec sę imperjalezmovji Germanov v vestrzednech vjekach?

Hevo i to, co ta sprava mô do nas Kaszebov. Czë to nje konjecznosc, jiże Pomorzanje vzanjiczni, wostałi njimo ti kulturë, wo chteri mova, poddelë so czesto krëvavi christijanizaceji Germanov? Bo dosta jich v wubogjim bëcim religijinim i ledztvovim. Czë to przëpotk, że z vszetkjich vjalgjich i bogatech plemjonov pomorskjich jeden leno mog wuńc gładë mordarskji, jaką dlo nech beła kultura vzanjicznô? To ti sami, co sę provdac pozdze zetknęlë z drożeszczem bursztinovim. Też religijinosc Kaszebov wodbijô wod vszedni snotkoscë religijini, chterna znankuje norod polskji. Nje jidze jesz vëkozac dobëtnje, jakji przëczene śkłodają sę na zgrovę kulturë.

Z tego możemë wustalec dvje provdë: Z jedni stronë kultura materjalnô je czims vëmjennim, mało charakteristcznim i nje dziv, że kaszebskô kultura ledovô nji mô céchov samojistnech. Jednak zgrova kulturë, chterna mô sę na długji cząd, wostovjô v meslë norodovi céche apartnosce, rozstrzëgający v dzejach politicznech.

Jan Rompskji

Modlę sę . . .

Lubotni Boże, Cos vszebët złoł
V harmonję snożi jiste,
Vszeżëcé stvorzeł, dukt jemu dôł —
Dej nom zdar, Boże Christe.

Vespjerej desze rodni góne,
Vespjerej rodni jeji tóne.

. . . .

. . . Vespjerej góne!

Zemjiszcza scechłé — zemjiszcza głos,
V chlechanjim co dzis jękji —
Rozdergej, Boże! — V mjełotni vrzos
Njech vznjiknje serce z mękji . . .

Vzenjiknje v słuńca progji.
Vespjerej naju, Boże Strogji!*)

. . . .

. . . Vespjérej, Boże!

Lubjenjé rozplachc naj Spravë dzis,
Rozdmuchej zgrove płomę!
Katovskji topor, co mero zvjis,
Roztopjë v njikvę gromę!

Vespjerej, Boże, rodni góne,
Rozzibej, Christe, gornji zvone!

. . . .

. . . Rozzibej, Christe!

Rozzibej serca, spjev gusle złoc —
Modlę sę do Cë, Boże!
Bracinom v Spravje dej dëcha moc —
Modlę sę do Cë, Boże!

Rozplachcë łaskji vënjik,
Płom szczescô bë jim vzenjik.

. . . .

. . . Proszę Cë, Boże!

*) Strogji – teli co vjalgji. mocni.

Mëslë

Kaszebji — inteligencejô! Vszesce mającë vseczëcé i z norodem sparłęczoni! Zdovejtaż so sprave z tego, że vszetko co norod podnoszô, jidze wod inteligenceji i vszestkjé zmilkji i njestojenjé — z ji vjinë! To je decht vjidné: Jak cało ledzkjé chodô tam i robji to, co głova wuvożô, a je na njic, kjej rozem sę nje vpatrzi . . . Inteligence! Nje pôli że nas łosena wod żadnigo jak batog — woskarżenjô Cenove: „Te mołpe wuczałé, co zgubj le svój norod“ . . .

Vanoga

Cenova

HISTOREJÔ*

Dzeje najech przodkov, to peszno je historejô,.. abo jakji to peszni krôwobrozk nasze cali kjedes zemje wod Vjislë do Wodrë, a wod morzô jaż po Notecę i Vartę. Më barzo rôd vjidzimë... Grifa, herb naj Kaszebskji, przë Worzle polskjim na Vësokji Bromje gduńskji. Rôd wodvjedzomë grobe najech ksiżęt v Wolevje, gdze sobje wo zaprovadzanjé vjarë chrzescijańskji na naj zemję... wo Svjętopełka vojnach z Krzëżokami i jinszima norodami wopovjodomë... Kjej na dregą stronę vjolgjigo wołtorza vezdrzimë, wobraze krolov polskjich na scanje przëpomjinają, jak naszi przodkovje z Polochama sę połączelë i jech krolov za svojech... ksiżęt, chętno vzęlë...

MOVA**

Mova nasza kaszebsko-słovjińskô je dzis bezmała ta sama, co przed tęsącę i vjicij latami, bo ję prosti lud przechovoł. Ale vstid i sromota vszëdnjim Kaszebom, co zrobjivszë v nowukach postępe, v svoje gvosnë gnjozdo... Je ju vjolgji czas, be żoden Kaszeba sę nje vstedzeł po kaszebsku gadac, bo chteren to robji, ten gvosno njigde nje pomesloł, że je zabojcą procem svojim bracinom, sostrzecom, że won je zabojcom procem svojim krevnim i drechom knopjiczech lat, jednim słovę, że won je zabojcą procem svojimu całemu norodovji!... Przeklętim beł, je i mdze na vjeczni czase kożdi, co nje tczi svojech starszech, jejich movë, a trzë raze przeklętim, chto sę vstedzi svoji movë rodni!

2*

Më provdzevi Kaszebji tak godomë, jak naj przodkovje godelë, to je po kaszebsku... Më — sę ti naszi movë nje vstidzimë. Momë v Bogu nodzeję, że z czasę nają movę vëksztolcimë, co dej vnetk Boże!

To ju v noterze ledzkji leżi, a vjic je pravę Boskjim, że dzece tak godają, jak starszi. Kjej le to pravo zachovomë, to jesz po tesąc tesącach lat dobrze Słovjanje mdą, jak dzis są...

---

* Vejimk z »Kaszebji do Polochov«

** Vejimk z »Skorbu kaszebsko-słovjińskji movë«

Klënjôcz

Jastrovi zvone...

Szłë Jastrë, a z njima wupragłi zimk. Jesz na długo przed kvjetnją njedzelą spadłe ju zimkovi deszcze i z novjiksza pozmełë stremjannovi snjegji Po deszczach zavjisła nad svjatę gęstô szaravô dôka, zozdrosno krëjącô, co sę v noterze wodprovjało, pjerszi zimkovi zmjane, vzenjik żëcô. V tajemni dôce, skrëchłi ju reszełë lode, vezbrałë vodama chiżné strëgji, a kjej kureszce wustąpja sprzikrzałô dôka i njebo sę przecarło klorę modru, nastoł provdzevi ždani zimk. Z dobivającim słunuszkę szed połnjovi chuch, chteren do resztë njiszczeł zemov, tacąci sę pod wurzmama wod słuńca, negji, zszarzałi smjote.

Zema wosta slode, a chiże szed zimk.

Na svjętigo Jozva vëszed ju na pola gbur storim zvękę.

Na Stremjanną mogła so ju wovca wuskubac strzelająci ze zemji svjeżechni trovkji, gęs zos wukąpac v purzoni vodze. Vjijok sę ju wustrojeł v palmové vjetevkji, a brzoska v zelenjejącé molechné baże.

Dzece przed checze vëstovjałë v gronkach vjetevkji z brzosk, chternech nabrzmjałi pączkji ju zaczęłë pękac na cepłim słunku.

Jastrë szłë... Bełë ju za murkę...

Szła Vjolgô Njedzela...

Jesz njiżechno nad zopôdę sklenji srebrę vjidu gromjisti mjesąc, jesz vjitrzenka skrzi mocą cedovnech krôs. Leno jidze ju gornjô, przëboczinka dnja. Zarożevjonô vchodaje na njebjeskji pola, z dzirżkoscą dobivającô v szerzavę, v viżavę, coroz to barżij gromjisti kręgji. Ju vjitrzenka, wobjętô kręgama gornji, ledvje je vjidzec na njebjeskjich bezmjarach. Mjesąc blednjeje, kjejbe jidą i v njikvę. Noc zbojącô słuńca zaczinô wucekac. Kreje sę po lasach v głębiznach vodov, gdze leno dopadnje.

Dnjało...

Na jezorną steżenkę vëszed ze vsë sztramjasti chłop. Cepło woblokłi v krotkji wovczi kożech, povrozę przerzeszoni, z kleką na głovje, v długjich rebackjich skorznjiskach, vjosłę podpjerająci sę, vëzdrzoł kjej stolem pjervech stalat.

Beł to Kuczka. Rebok. Szed na jezoro. Chcoł chiżechno wo porenk vëjic zastavjoné mrzeże. Przëwobjecoł ledzom na svjęta rib, a że mało co v tidzenju dostoł, sprobovoł jesz na dzisa. Kjej vëszed na wogrode, mergnął mu przed nosę, na poli woblokłi dzevus. Chiżechno pod płotama wumikoł, pevno v wudbje, żebe go rebok nje poznoł.

— Ceż ta tu wu bjesa, wod tak rené godznje?!

— Ach jo! — przëboczoł so. — Dzis Jastrë! Beła pevno bjeganô do struszkji. Zdrzodłonô voda, v jastrovi, przed vzeńdzenjim słuńca, renoszk, bodej je jedernim, na snożnję dzevczęci mjazdrë.

— Wojcze nasz, co jes v njebje. — Zaczął pocork chiżącë do vodë. Svjiconé bądze mjono Tvoje. Przińdze Krolestvo Tvoje. Tvoja volô sę stanje, jako v njebje tak i na zemji. Chleb nasz povszedni dë nom dzis, a wodpuscë nom naji grzeche...

V nim zez žëtka zelenjejącigo z wobuch stron drożkji vëlecoł pravje że z pode nog Kuczkji skovronk.

— A skovronuszku, naloz jes naj kureszce! — wuceszoni rozprovjoł do ptoszka.

— Na Gromjiczną latoś, to wo cë anji svjat nje pjisoł. Na Jastrë jednako jes naju so przëboczeł.

p. v.

Skąd sę vjedeje dinastejô pomorskjich knjezov

V nowuce są jesz często wudbë, jak kjebe vardovjed vzenjiczno-pomorskjich knjezov mjoł sę vjedovac wod Małopolskjich Grifitov. Zajimoł sę tą kvesteją Ant. Małecki — Studia heraldyczne II t. Lwów 1890 i dokozoł błędnosc ti teoreji. Czëtajemë wu Małeckjigo:*

Na temat, czë rode knjezov vzanjiczno-pom. belë krevni z rodami knjezov gduńskjich, wodbivałë so z kuńcem XVIII st. zacht vjelgji sztride. Z worędzë I rozbjeru Polskji wukozało sę v Berlinje v r. 1772 bezmjoné pjismo, v chternim chcelë dokozac prava krola preskjigo do Pomorzô. Chceleż tam dokazac tech prav tim, że dovni knjezovje vzanjiczznigo, przez krola preskjigo posodanigo Pomorzô, belë krevnima, a zatim i provdzevima spusceznjanami knjazestva gduńsko-pomorskjigo.

Krevnoscë ti postavjilë tu hevo takji dokoz, że protoplastą wobuch tech vardovjedov pomorskjich mjoł bëc jakjis v 1107 r. zmarłi Svantibor I. Sënami jego mjelë bëc: znani nom i historeczno dokozani Vartisłôv I († 1136), knjez vzanj.-pom. — i (czesto v ti deji bajeczni) njibe brat jego, knjez na Gduńsku Bogusłôv I, jakno wojc vardovjedu vzenjiczno-pom. knjezov; jego to sënem mjoł bëc Subisłôv I († 1217), wojc Mestvina I. Genealogiję taką vëmeslił ju v XVI stolecim njijakjis Eichstädt.

Procemku ti publikaceji z polskji stronë vëstąpjił Feliks Łojko. V kjile lat pozdze rozbjeroł tę spravę kąsk wobszernjij i Naruszewicz v III t. svi Historii (1860 wyd. Krak., str. 22 i jin.). Wudało jim sę zvrocec vëvjede berlińskjigo publicistë, ale kjej przëszło potimu postavjic cos pozetivnigo wo vardovjedze dinasteji vzenj. pom., popod jeden jak dregji na jesz gorszé bezdrożé, njiżle na dedukcejô Eichstädta. Zavjerzelë bo wobaji slepo temu vszetkjimu, co kronikji polskji wo rodzenje Svjętopełka I i jego początku pravjilë i mało co v tim zmjenjając, v wostateczni długjich svojich vëvjedov konkluzeji wodegrzelë le decht te wurcjenja. Te wurojenja v tim kulminej ą, że podług njich rodzena knjezov gduńsko-pom, a jistno i kaszebskô (Słôvno) beła polską szlachecką rodzeną, pochodz. z krakovskjigo i że beł to wodłomk małopolskjich Grifitov. Po provdze je to czesto bałamutnô geneza.

p. v. B. S.

---

* Vëvjede są njekjede v skrocenjim.

Co sę czëtô i słechô

Kaszebji przednimi na Pomorzi

V slednim cządku cządnika pedagogicznigo „Kultura i wychowanie“ 1936 III czëtomë wo relaceji zez zajmov kulturalnech Pomorza v. Borowika z „Instytutu Bałtyckiego“, chteren njeroz z njezgorą stovjô so do spravov kaszebskjich. Hevo novą wudbę słochô sę przëjąc przez nas z satisfakceją, ale też i z boczenjim. Wo sami spravje movji dosc żëczno, choc wo naszim cządknjiku nje vspòminô. Przedstovjającë krotko ale dobëtno deje Pomorza jakno zlepk norodni, jęzekovi i kulturalni, stvjerdzô vjolgjé rozbjicé kulturalné Pomorzanov a robotę jich v kulturze wuvożô vjęcij za iluzeję! Më sę povstrzimomë wod kvalifikaceji ti dbë. Leno, pjisze v. Borovik, vëjimkjem je novjikszô i nomocnjeszô grepa kulturalnô na Pomorzi — Kaszebji. Są wonji nobarżij podzeloną jęzekovo i etnjiczno grepą lednosce z całi Polskji Dokozivô rosnącé vseczëcé. Zgrovają Kaszebji inteligence do przednjictva kulturalnigo Pomorza, Njenoleżi z woka stracec ti grepë i kontrole z jejich zgrovë. Je to zdanje podkresloné! Wo vesprzé anji muk! Czekavé je dlo nas z referatu v. Borowika dokoz, że mjilą sę vszesce, jakbe v Polsce szerok znani belë sprave na temę Pomorza i jeho popularnoscë i że aktivnota zgrovë v kulturze inteligenceji pomorskji je vstedno małô. (v)

»Tëka Pomorska«

Vëdovani v Tornju co trzë mjesące cządnjik dlo zajmov kulturë ë vjętë, v slednim numrze (3—6 z 1936 r.) vestrzod jinnemi podovô vejimk z „Żëcô i Przigodov Remusa“ Aleksandra Majkovskjigo. Je to zakuńczenjé leterackjigo womovjenjô vszëdno znanigo autora ksążkji i pjisorza kaszebskjigo, Majkovskjigo, v cządku „Pierwsza powieść kaszubska“ przez Andrzeja Bukowskiego.

Vdarzę sę dobrze, że povjostka ta ve formje ksążkji (cządk I) je vëdanô v 1935 r., a nje 1936, jak tam czëtomë. Ksążka mô svój czekavi żevot. V drekarnji Splitta v 1930 beła drekovanô do str. 96, a postępni — to znaczi do kuńca — tłekjem Bielińskiego v 1935.

Slednô drekarnjô wugodza sę zaro na początku zelnjika, a vëdov doszed dopjerze za dva mjesące v 1935 roku.

Jistnô vortosc moće i zgrovë dëcha podnoszô Aleksandra Majkovskjigo v literaturze kaszebskji nje le co pje szech, co tvorzą nową formę leteracką, ale dlote, że nolepjij artezmem poznac dôł kaszebską deszę, mało jesz znaną i cezą dlo jinszech. Z „Teki“ czëtomë wo pjervszech krokach autora „Remusa“, v takji ort przez Kaszebov povjostka je nazvanô, co pjisivoł v młodech ju latach i wo jego pozdnjeszech przëmjanach dëchovech v literackjich. Recenzent dalij podovô v zarese żëcë Remusa. Movji też wo tim, jaką mesl i mjełetę mają czetińce z przeczëtani povjostkji. Mocni pjvjąz pjervotu psechologicznigo zbliżo do provdë i to vjidzec nom koże sztołte poznovanech bohaterov vjidno, plasteczno i razę z njima czëc tragiczne i bjegji v viżavach dëcha. A przesnożô kaszebskô mova ve formje tak długji povjostkji mogła nje jedno vëpovjedzec. Baro v nji też dobrze vszestko sę skłodô.

Ta proba zgadnjęcé povjostkji i ji autora przez Bukowskiego je dosc szczestlevô. Nje vëpovjodô jednak tego vszestkjigo, co dzeło to dlo nas przënoszô. Czim tede bądą „Żëcé i przigode Remusa“? — Tim samim, co v dorenku Polochom dôł Sienkiewicz, żebe norodnigo dëcha z grędigo spjiku vëbavjic.

Marszołkov F.

Kaszebji po czesku...

Na wogle zainteresovanjé spravami kaszebskjimi v prasë polskji nje je vjolgjé. Stołecznô prasô mô roz po roz dobri artikułe. Takji czetelesmë njedovno v „Kurierze Warszawskim“ pjora M. Orłowskiego. Wodvjedzoł Żarnovc i jezoro i Nadole.

Czekavigo je dlo nas v tim artiklu to, jakjé vrażenjé mjoł wod Kaszebskji: Mesloł, że movją po czesku, leno z czasę rozmjoł Kaszebov nje lecho! (?) Wo tim jistnim Nadola (jak sę nazevô?) storim Kaszebje wopovjodô, że rząd chcoł vëkupjic jego z jezorę, ale won nje chcoł czëc wo tim, żebe wopuscec mol svich tatkov. Belni Kaszeba! (v)

»Kopa Szętopork«

Zebroł Jan Patock. Vëdani ten zbjor przez Patronat Pomorskji Szkołë Pesznech Vjętov v Gdinji. Dzevji nas, że taką vinjetę, chterna gvesno mô bëc v stilu kaszubskjim, vëdoł Patronat Szkołë Pesznech Vjętov. Bo woprocz małigo serduszka njic kaszebskjigo v ti brzedkji vinjece nje vjidzimë.

Szętoporkji, zebrané przez vastę Patocka, są bardzo ładné i zebrané z vjelgą starą. Ale v przedmovje jego vzmjankji wo „Kaszubach w stanie natury“ lepji bełbe so darovoł. Czëż le ten prosti rebok i rolnjik beł v czasach przed vojną francuską Kaszubą. Czëż njim nje beł scm zbjerocz tech szętopork? Ju Ramułt v svojim „Słowniku języka kaszubskiego“ pjisze, że do Kaszubov trzeba recho vac vszestkjé varstve społeczeństva, a vjęc i inteligencję. — Po za tim vjitomë prôcę v. Patocka jako baro pożeteczną. (r)

»Ledovi kaszebskji nazve zeleskov«

Pod takjim zevjiszczem vjesteje so malinkô, le jedinô svigo ôrtu broszurka prof. Jana Muszyńskiego, wodtłuk Acta Societatis Botanicorum Poloniae Vol. XIII Nr 3, 1936 — Warszawa. Format 8° str. 9 (161—171).

Prof. Muszyński podovô na 150 roslenov czekavé nazve, jakji v wostatnech latach vëdostoł wod starech ledzi z wokolov: Tupadłë, Rozevjé, Chłapovo, Vjelgô Vjes, Kuznjica. Nazvë przez se zebrané porovnjivô z nazvama, jakji so vjesteją wu Cenovë, Ramułta i Pobłockjigo i podovô wokoma nazv polskjich i łacińskjich. V jędrznim przedesłovjim vëpovjodô doznanjé, że młodé pokolenjé tech nazv ju nje znô... bo pod nabocim polskji kulturë Kaszebji chutko sę polonizeją. Kuńczi przez słov żëczbą, żebe nen skromni przëczenk zachęceł pjisarzi kaszebskjich do pogłębjenjô i rozszerzenjô tech badanjov.

Z wuznanjim vjitajemë procę prof. Muszyńskiego, jakno zôsni vątk nowukji, chterni vjele momë do zavdzęczenjô.

Pomorze mô bec povjększoné wo 10 povjatov.

Timi povjatami są: bidgoskji, bidgoskji mjeskji, szubińskji, virziskji, lipnovskji, njeszavskji i vłocławskji. Takjé przedłożenjé przëjęła Rada Minjistrov. Potrzebné mu zatvjerdzenjé sejmu i Vastë Prezidenta. Jakjé to povjększenjé mdze mjało vpłiv na położenjé Kaszebov, nje vjemë dzis, ale to pevné, że nje dbomë baro wo povjate: Ripnin, Lipno i Vłocławk, bo tam vjele żedov. (r)

Czetińcov prosimë wo przëselenjé abonamentu za „Zrzesz“ „Przekazem rozrachunkowym“, chteren do teho cządka dołączomë.

Czetińce v Kartuzach cządnjikji „Zrzeszë Kaszebskji mogą dostovac v Księgarnia Kaszubska ulica Min. Pierackiego 5“.

Tłukjem »Zrzesz Kaszëbskô« v Kartuzach.

ZRZESZ KASZËBSKO

DODOVK

buvron — bożek pogański
chaja — burza
czestni — cześć budzący
damjic — milczeć
dokazivac — dokuczać
dokozac — stwierdzić, przekonać
hurma — tłum, chmara
Jastrë — Wielkanoc
jista — istota, treść
jisté — tożsamość
jistni — ten sam, właściwy
krzëkva — zawierucha
łęgji — wyginający się
łękji — łuki
mjec sę do se — łączyć się
nabot — nakład
nalinô — nachodzi
njestojenjé — brak solidarności, zaniedbanie
njevjedni — nieuświadomiony
njikva — nicość
pachęcena — trawa, zboże, pogardl. słoma
peszni — 1) piękny, 2) doskonały
polëca — półka
pospodlé — podstawa
przedni — na czele stojący, pierwszy
rovjesni — porównawczy
samojistni — samodzielny
sledni — tylny, ostatny
słochô so — należy
szętni — goły, pusty, nagi
tajnjô — tajemczość
v. (vasta) — pan
vesprzé — wsparcie, poparcie
vëzeznac — odróżnić, podzielić, wykazać
vjada — nauka
vjeda — wywód, pochodzenie
vjestovac so — pojawiać się
vjęta — sztuka, artyzm
vszechbot — całość
vszedni — pospolity
vszëdni — wszyscy, ogół
vzanjikac — zachodzić
vzenjikac — wschodzić
wuczba — nauczanie, nauka
wudba — postanowienie, stanowisko
żadni — straszny
zdobné ruchno — ozdobna szata
zelnjik — sierpień
zmiłka — pomyłka
znjicovac — spalić na stosie
znjitev — stos
znjitva — spalenie